

Obdobné připomínky by bylo možné uvést i k některým heslovým odstavcům slovníkové části publikace, která představuje její menší část („Súpis hesiel na písmeno A“, s. 125–176). Závěr knihy tvoří shrnutí ve slovenštině a angličtině, seznam použité literatury, přehled zkratk použité literatury a soupis pramenů a zkratk (všeobecných a zkratk okresů).

Odhlédneme-li od uvedených výtek, musíme uvítat, že se i na Slovensku začíná rozvíjet práce na slovníku pomístních jmen. Je třeba ji vnímat jako vyvrcholení úsilí několika onomastických generací a završení snah o zpracování jedinečného onomastického materiálu z celého území někdejšího Československa.

LITERATURA

- OLIVOVÁ-NEZBEDOVÁ, L. – MALENÍNSKÁ, J. (2000): *Slovník pomístních jmen v Čechách. Úvodní svazek*. Praha: Academia.
- PLESKALOVÁ, J. (1992): *Tvoření pomístních jmen na Moravě a ve Slezsku*. Jinočany: H & H.
- SPJČ: MATUŠOVÁ, J. a kol. (2005): *Slovník pomístních jmen v Čechách, I. (A)*. Praha: Academia.
- ŠRÁMEK, R. (2010): Soupis pomístních jmen na Moravě a ve Slezsku, jejich druhové znaky, příprava a koncepce lexikografického zpracování (v letech 1964–1993). *Acta onomastica*, 51, s. 10–47.

Soňa W o j n a r o v á (Praha)

**ROLF BERGMANN – STEFANIE STRICKER (ed.):
NAMEN UND WÖRTER. Theoretische Grenzen – Übergänge
im Sprachwandel. Heidelberg: Universitätsverlag Winter 2018,
262 s., ISBN 978-3-8253-6899-9.**

Publikace *Namen und Wörter* („Jména a slova“) vznikla z příspěvků přednesených na stejnojmenné konferenci pořádané na univerzitě v Bamberku 5.–7. 10. 2017. Záměrem autorů bylo přinést ucelenější pohled na problematiku přechodové zóny mezi jmény a apelativy, zachytit důležité teoretické aspekty, a podpořit tím další vědeckou diskuzi o otázce, co lze považovat za jméno a proč.

Pro úplnost dodejme, že této otázce bylo věnováno již v roce 2004 onomastické sympozium „Naming the World: From Common Nouns to Proper Names“ v chorvatském Zadaru. Ze současné zahraniční onomastiky můžeme uvést např.

Marii Sarehmaa (2018), která se zabývala apelativizací antroponym ve finštině a maďarštině. V české onomastice se tomuto tématu věnoval Milan Harvalík (2007) a v roce 2017 proběhla na Pedagogické fakultě Univerzity Karlovy konference „Propria a apelativa – aktuální otázky“, jejíž sborník vyšel na konci předchozí roku (viz též zpráva v tomto čísle AO, s. 483–484).

Příspěvky v recenzované publikaci se týkají až na jednu výjimku německého jazyka, který má tu zvláštnost, že velkým písmenem jsou kromě proprií zapisována také substantiva, čímž zaniká výlučnost použití velkého písmene právě pro označování jmen (s výjimkou víceslovných názvů, které nezačínají substantivem, ale například adjektivem, jako je tomu u názvů typu *Schwarzes Meer* ‚Černé moře‘). Autoři příspěvků tedy velmi často reflektují odlišnost apelativ a proprií právě na základě jejich zápisu. Ten se však v němčině postupně vyvíjel, což z dnešního pohledu může pojetí proprií a apelativ dále komplikovat. Proto je dobře, že je část příspěvků věnována právě lexikografickému hledisku, vývoji jazyka či paleografii.

Kniha obsahuje šestnáct příspěvků, které jsou rozděleny tematicky do několika sekcí, které rozdílnost mezi proprií a apelativy postihují z různých perspektiv. Do sekce „pojmové a terminologické aspekty“ přispěly svými texty **Damaris Nübling**, která se zabývá proprií, jež vznikla skládáním a představují přechod mezi apelativy a vlastními jmény (s. 11–32), **Claudie Wich-Reif** s textem o názvech dnů, měsíců a svátků (s. 33–47) a **Christina Beer**, která zkoumá názvy událostí. Další sekcí je „onymizace a denonymizace v oblasti toponym a antroponym“. Dvojice autorek **Natalia Filatkina** a **Claudine Moulin** zkoumá kreativní využití jazyka ve formách proprializace a deonymizace v době reformace (s. 61–77) a **Kirstin Casemir** se zaměřuje na rozlišování jmen a apelativ v historických pramenech (s. 87–96). V sekci „nové etymologické výklady“ je pouze jeden článek, jehož autorem je **Theo Vennemann**, který se snaží vysvětlit jméno města *Basileje* na základě teorie substrátu baskických jazyků (s. 97–108). Následující sekce je věnována „odlišování jmen a slov v lexikografii a jejich zpracování ve slovnících“. **Annette Klosa** zkoumá propria a apelativa z pohledu uživatele při internetovém vyhledávání (s. 109–118) a **Anette Kremer** analyzuje zohledňování cizích jmen ve slovnících cizích slov a motivaci pro vytváření inventáře lemmat v historických i současných slovnících (s. 119–144). Patří sem také jediný anglicky psaný text, jehož autorkou je **Tanneke Schoonheim**, o geografických názvech v různých edicích historických slovníků nizozemštiny (s. 145–169), a dále text o lexikografické praxi vytváření slovníků staré horní němčiny, na němž se podílela autorská dvojice **Rolf Bergmann** a **Stefanie Stricker** (s. 171–191). Do závěrečné sekce věnované grafickému rozlišování mezi jmény a slovy v současné ortografii i v historických pramenech přispěli následující autoři: **Dieter Nerijs** textem o normách v zápise proprií v současné německé ortografii (s. 193–202), **Petra Ewald** článkem o využití uvozovek u proprií (s. 203–224), **Hans Blosen** a **Harald Pors** analýzou psaní velkých a malých písmen ve dvou různých vydání díla Hanse Sachse *Das Stän-*

debuch (s. 225–236) a **Ursula Götz** a **Hellmut Braun** rozborem zápisu velkých a malých písmen u příjmení v rané horní němčině (s. 237–248). Poslední text celé publikace, jehož autorem je **Andreas Nievergelt**, zkoumá staro- a středohornoněmecké podoby antroponym, jež se zachovaly mimo text, např. na okrajích listů nebo deskách rukopisů (s. 249–262).

Recenze všech článků do hloubky na tomto místě není možná a pro podrobnější informace viz např. recenzi Luzia Thönyho (2019). Je také nutné uvést, že ne všechny články mají stejně vysokou úroveň zpracování a v případě Vennemannovy etymologicky zaměřené studie lze pochybovat nejen o jejím zařazení do dané publikace z hlediska obsahového, ale i o její kvalitě z hlediska uvádění zdrojů (srov. Thöny 2019). Za pozornost však rozhodně stojí články Damaris Nüblingové, Rolfa Bergmanna a Stefanie Strickerové a Dietera Neriuse a to nejen z hlediska teoretického přístupu, ale i případného praktického využití.

Nüblingová ilustruje problematiku přechodového stavu apelativ a proprií na kompozitech (tedy např. na jménech typu *Irland* nebo *Schwarzwald*) a domnívá se, že o přechodovém stavu mezi proprií a apelativy toho mohou mnohem více prozradit gramatické jevy než sémantika, a na jejich základě stanovuje pro odlišení kompozitních apelativ u druhových a pravých proprií několik kritérií (např. odchylky v chování členu či genitivu a plurálové flexe), která i z diachronního pohledu představují určité kontinuum: jméno se postupně zbavuje apelativních struktur, ustne a zkomprimuje se na řetěz hlásek, zároveň zmizí morfematické švy, může docházet k fonologickým asimilacím a jméno se stává monolitní jednotkou. Mimochodem myšlenka kontinua proprializace a odlišnosti v tom, jak se jméno „chová“ po gramatické stránce, se objevuje i v článku Kirstin Casemirové, která se však zabývá záznamem toponym v historických pramenech. Casemirová nicméně na základě svého materiálu zachází o něco dál a domnívá se, že hlavní otázkou je, zda mezi jménem a apelativem je skutečně možné naprosto přesně rozlišovat.

Strickerová se ve článku, který připravila spolu s Bergmannem, věnuje nejednotnosti zpracování lemmat (konkrétně *ne/zařazování proprií*) ve slovnících starohornoněmčiny. Bergmann na to ve druhé části článku navazuje kritickým pohledem na význam vlastních jmen pro obecnou slovní zásobu a jejich zohledňování při vytváření slovníků, protože mnoho starohornoněmeckých rodných jmen bylo složených (např. *Fridul/berth*) a tato jména vznikala z apelativ. Dochovaná jména jsou tedy relevantní pro etymologii běžné slovní zásoby staré horní němčiny.

Dieter Neriuse spatřuje rozdíl mezi proprií a apelativy (nejen v současné němčině) především v odlišné sémantice, která staví propria mimo normy běžné slovní zásoby. Nicméně i tak tuto rozdílnost vnímá jako kontinuum a problém podle něj tkví v binárnosti velkého a malého písmena. Roli podle něj hraje i historicky podmíněná tradice zápisu současného jazyka a její udržitelnost, a je proto pochopitelné, že různé jazyky odlišnost proprií a jejich hranice, které se plynule mění, reflektují ortograficky odlišně a např. antroponyma, toponyma, jména státních institucí

píší velkým písmenem. Existují však i další oblasti, např. označení příslušníků národa, které se v některých jazycích píšou s velkým písmenem, v jiných jsou ale vnímána jako apelativa a psána malým. Odlišnosti ve vnímání proprií se mohou týkat i svátků, kdy podle autora byly např. v ruštině v období SSSR státní svátky zapisovány velkým písmenem, ale církevní malým (s. 196). Rozdíl nespočíval v tom, zda se ne/jednalo o vlastní jméno, ale v označení významu. Podle autora by historickým vývojem daná polyfunkčnost velkých písmen měla být ortograficky regulována, aby se tak dosáhlo obecné srozumitelnosti a udržitelnosti a zajistila se jednotnost psaného úzu standardního jazyka. Sjednocení (a tím zajištění do určité míry stabilní a udržitelné normy) by mělo zohledňovat jak historickou tradici zápisu, tak celkovou systematičnost. Podle něj však vzhledem k plynulým hranicím mezi proprií a apelativy ale stejně zůstává určitý prostor pro interpretaci, který v systému pravidel nelze úplně ignorovat.

Je zřejmé, že publikace je určena především pro germanisty a (německy mluvící) onomastiky, protože většina studií se týká jevů souvisejících konkrétně s německým jazykem. Na druhou stranu jí však nelze upřít určitý potenciál právě v možnosti dalšího výzkumu vztahu mezi apelativy a proprií i v jiných jazycích. Jako velmi zajímavé pro další výzkum se jeví právě téma kontinuálního přechodu mezi proprií a apelativy, který někteří autoři vidí v gramatických vlastnostech a jiní v sémantice. Tento potenciál však mohl být výrazně podpořen systematičtějším přístupem než pouhým rozdělením článků do tematických sekcí. I když je přechod mezi proprií a apelativy velmi komplexní (což dokazují i rozmanitá témata a přístupy v publikaci uvedené), publikaci by prospělo, pokud by závěry příspěvků a jednotlivých případových studií z konference byly dále zpracované do obecnějších výstupů, např. kapitol, kde by se více pracovalo s teorií a které by mohly být právě tím zdrojem pro další diskuzi i mezi onomastiky v dalších jazykových oblastech. Publikace tak zůstává pouhým konferenčním sborníkem.

LITERATURA

- HARVALÍK, M. (2007): K přechodům mezi apelativní a propriální sférou jazyka. *Súradnice súčasnej onomastiky*, s. 49–54.
- JANOVEC, L. (ed.), (2019): *Propria a apelativa – aktuální otázky, Proper Names and Common Nouns – Current Issues*. Praha: Univerzita Karlova, Pedagogická fakulta.
- SAREHMAA, M. (2018): Motivation for appellativized given names in Finnish and Hungarian slang compounds. *Onomastica Uralica*, 13, s. 291–302.
- THÖNY, L. (2019): Rolf Bergman & Stefanie Stricker (Hg.). 2018. *Namen und Wörter. Theoretische Grenzen – Übergänge im Sprachwandel (Germanistische Bibliothek 64)* [online]. *Zeitschrift für Rezensionen zur germanistischen Sprachwissenschaft*, 11, 1–2, Berlin – Boston: Walter de Gruyter, s. 160–166. <<https://www.degruyter.com/view/journals/zrs/11/1-2/article-p160.xml>> cit. 2020-05-10. DOI: <https://doi.org/10.1515/zrs-2019-2025>.